

בית מדרש

חג פסח

זמני כניסת ויציאת השבת

★	⛪	
19:50	18:35	ירושלים
19:52	18:53	בני ברק
21:15	20:00	ציריך
21:06	19:36	וינה
21:42	20:27	אנטוורפן
21:42	20:20	פריז
20:56	19:49	לונדון

524

מתורת רבותינו

דבר הישיבה

תכלית יציאת מצרים - קבלת התורה

הג"ר יצחק זונדל שטרן, רב קהילת הפרושים ברמת שלמה, מספר, ששנה אחת בערב פסח כשהלך לשרוף את החמץ, הבחין שמרן רח"י הגאון רבי נתן צבי פינקל לוקח איתו, עם השקית שבה היה מונח החמץ, גם גמרא ושקית עם בגדי יום טוב. הוא נכנס לבית המדרש ויזניץ ברח' נחמיה, שם כבר המתין לו הגר"ח קמיל זצ"ל, ומיד התחילו ללמוד בחברותא.

כעבור כמה שעות הסתקרן רבי יצחק לראות האם עדיין הם לומדים, הוא עלה ונדהם לגלות שרבינו ורבי חיים עדיין שקועים בלימוד, עד זמן קצר לפני התקדש החג.

בשיחה עם בחורים שהתארחו אצל מרן רה"י הגרנ"צ בשולחן ליל הסדר, אמר להם שהוא הבחין בתופעה מעניינת: בין המצוינים שלמדו איתו בישיבה, אלו שניצלו את זמנם ולמדו גם בבין הסדרים וימי בין הזמנים, ולא הפסיקו את העלייה בתורה, כולם גדלו ונעשו מרביצי תורה חשובים. ואילו אחרים, גם אלו שלמדו בהתמדה, אבל היו להם זמני הפסקה, הצליחו פחות, כי המפריע העיקרי לעלייה, הם ההפסקות ששוברות את הרציפות. פעם אמר לבחור בן עלייה שנסע לחתונה בחוץ לארץ, שעליו לדעת שכל יום שנמצא מחוץ לכתלי בית המדרש הוא הפסד גדול ועצום, לכן חבל להישאר שם אפילו יום אחד שלא לצורך. היה מרגלא בפומיה: 'מתמיד זוכה לדברים הרבה, רואים את זה בחוש'.

(בכל נפשך)

ההכנות לפסח - הזהירות מכעס בפרט בשבת ערב פסח

לשבת זו רק מה שנצרך בדיוק, ר' שמחה קנה את החלות והלך לחלק לנצרכים. אך כמובן אף משפחה לא רצתה לקחת ולהישאר עם חמץ או פירורי חלות. הגיע ר' שמחה בערב שבת לביתו של רבי דוב סוקולובסקי עם שקים של חלות. והניח אותם בכל פינות הבית, על החלונות הירושלמים הרחבים, על הארונות, הבית היה מלא חלות... רבי דוב ואשתו שתקו ולא אמרו מילה. בבוקר השבת, קראה הרבנית חנה דינה לאחייניה שגרו בשכנות, ויחד עמלו לנקות ולבער את הבית מחמץ.

(הגדה של פסח - מיר)

הגה"צ רבי דוב סוקולובסקי זצ"ל ואשתו הרבנית חנה דינה ע"ה, בתו של מרן הגאון רבי צבי הירש קמאי זצ"ל הי"ד, אב"ד ור"מ דמיה היו צדיקי עולם. מיוחדים היו בהכנסת אורחים, אל ביתם בירושלים היו באים יהודים מסכנים ונדכאים.

היה בירושלים יהודי גלמוד בשם ר' שמחה. לעיתים לא היה בריא בנפשו, אף הוא היה מבאי ביתם הקבועים. בכל יום שישי היה קונה את החלות שנשארו במאפיית לנדנר ועוד מאפיות שבשכונת "בית ישראל" והיה מחלקם לנצרכים.

שנה אחת, בערב פסח שחל בשבת נשארו ביום שישי במאפיות חלות רבות. הרי אנשים קונים

מדוע נתעלמה ההלכה איך נהגו בערב פסח שחל בשבת

בפסח ונאמר מועדו בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת, אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת, מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם. (פסחים סו, א)

מרן ראש הישיבה שה"ת הגר"ח שמואלביץ זצ"ל

תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתיא, פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו וכו', אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו וכו', שלחו וקראו לו אמרו לו כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו וכו', אמר להם נאמר מועדו

זמני קבלת קהל והקבלת פני רבותינו במועד:

מורנו המשגיח
שליט"א
במעונו
רח' זוננפלד 42
יום שני
20:30-21:30 בערב,
שאר הימים בתיאום

מורנו הגאון
רבי יצחק אזרחי
שליט"א
במעונו רח' סורוצקין 9
כניסה ג'
ימים שני, שלישי ורביעי
בין השעות 20:30-22:30

מורנו
ראש הישיבה
שליט"א
במעונו רחוב הרב חיים
נאה 10
ימים שני וחמישי
משעה 19:00 עד 20:00

בזה, האם לא ידעו מה שר' יוחנן וריש לקיש ידעו שאין דין קרבן באדם. אלא ודאי שנתעלמה מהם הלכה, כדי שיקבל את עונשו! והדברים מבהילים.

(הגדה של פסח ארזי הלבנון ח"א, עמ' ע"א)

ולאידך גיסא מצינו שיפתח נדר שכל היוצא מביתו לקראתו יעלה עולה, ויצאה בתו. ואמרו שם (בילקוט) ר' יוחנן אמר יפתח הקדש דמים היה חייב, וריש לקיש אמר אפילו הקדש דמים לא היה חייב, ולפי שלא היה בן תורה איבד את בתו. ויש לתמוה, מדוע כל גדולי הדור ההוא לא הודיעוהו שטעה

היה אומה: הלא כמה פעמים בחיי האדם חל ערב פסח בשבת, ואיך לא היה אף אדם שזכר כיצד נהגו בפעמים הקודמות, ועל כרחך שנתעלמה מהם הלכה, כדי שיבוא הלל ויקבל שכרו. וכן אמרו בילקוט (סוף בלק) למה נתעלמה הלכה ממשה, אלא כדי שיבוא פינחס ויטול את הראוי לו.

עיקר עבודת ליל הסדר - לשמוח ביציאת מצרים

לשמוח ביציאת מצרים גופא, ולחשוב ולהתבונן ביצי"מ, דזהו העיקר, וזהו כל העבודה הנובעת ממנה.

(שולחן מלכים - פסח תשע"ב עמ' 25)

להם ולשמוח עמם ביציאת מצרים.

וזהו בשעת ההגדה ואמירת ההלל, וכן באכילת מצה ומרור, דפסח מצה ומרור הינם יציאת מצרים, ולזה צריך שיהיו מחשבותיו בשעת אכילת המצה והמרור

שח מורנו ראש ישיבה הגאון **רבי אריה פינקל** זצ"ל:

עיקר עבודת הלילה הוא שמחה ביציאת מצרים גופא, ולזה נתקנו ה'ארבע כוסות' - לשמוח ביצי"מ, וזהו נמי "והגדת לבנך" - לישב עם הבנים לספר

מדוע אנו מציינים בסימני הסדר רק את החלק השני של ההלל

ובמחזור ויטרי (הלכות פסח, סימן סה), כתב, שרש"י הוא אשר תיקן את סימני ההגדה, וזה נפלא מאוד, שרש"י הולך כשיטתו בזה, שאמירת ההלל הוא חלק מההגדה.

(הגדה של פסח - משולחן רבי אליהו ברוך)

רש"י (פסחים לו, א) והמאירי (קטו, ב) שהחלק הראשון של ההלל הוא בכלל קיום מצות סיפור יציאת מצרים, ובו מתקיים לחם עוני שעונין עליו את ההלל, וכמשנ"ת שם שכל מצות ההגדה ענינו שבח והודאה, וא"כ שפיר זה נכלל בסימן של 'מגיד', ורק החלק השני של ההלל שנאמר לאחר אפיקומן וברכת המזון יש לו סימן בפני עצמו 'הלל'.

הנה סימני הסדר הם 'קדש ורחץ וכו' מגיד רחצה', ולבסוף 'הלל נרצה', ויש לדקדק, מאחר ובליל הסדר ההלל מתחלק לשנים, מדוע אנו מציינים בסימני הסדר רק את החלק השני של ההלל, ואילו החלק הראשון של ההלל אינו קובע סימן לעצמו, והיה לנו לכאורה להזכיר 'הלל, רחצה' וכו'.

ונראה מבואר בזה כפי שנתבאר (בפתיחה) מדברי

חיוב מצוות - גדלותם של יוצאי מצרים

שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ.

נתקיימו, אלא שחיוב מצווה גדול ונעלה הוא אף יותר מן המצווה עצמה. וזהו אשר אנו אומרים בתפילת 'אמת ויציב': 'וחביב ונחמד ונעים' וכו'.

(מליץ יושר)

הגאון הצדיק המשגיח **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצ"ל עורר מכאן להתבונן בגדלותם של יוצאי מצרים. אף שיצאו טעונים משאות כסף וזהב, אותם העמיסו על חמוריהם, הרי את שיירי המצה והמרור נשאו על כתפיהם. זאת, מפני חיבתם העזה למצוות. וכל זאת על שיירי מצוות שכבר

ובמדרש (מכילתא) משארותם - שיירי מצה ומרור, על שכמם - אע"פ שבהמות הרבה הוליכו עמם, מחבבים היו את המצוות.

במדרש מכילתא מובא: 'משארותם' - שיירי מצה ומרור, 'על שכמם' - אף על פי שהוליכו עמם בהמות טעונות משא כבד, חיבבו את המצוות.

אמירת ההגדה בפרשת הביכורים

ומאריך **בדרש פרשה זו** הרי זה משובח, עכ"ל, הרי להדיא, שעיקר מצות הסיפור בלילה הזה, מתקיימת דוקא בדרשת פרשה זו שבכי תבוא, ולא בפרשיות שבספר שמות, והביאור הוא כנ"ל, מפני שהיא פרשת הודאה, ותואמת ליסוד החיוב של הלילה הזה.

ועולה מכאן נפק"מ לדינא, דהנה בחיי אדם (סימן קל, אות יא) כתב, כי מי שאין בידו בליל הסדר הגדה, יקרא הפרשיות של יציאת מצרים בתורה, ונמצא לפי דרכינו, כי נכון להמליץ לו להעדיף ולקרוא מחומש דברים, לדרוש יפה את פסוקי מקרא שבפרשת כי תבוא, כדי לקיים את המצוה בדרך לשונו של הרמב"ם, להוסיף ולהאריך בדרש **פרשה זו**.

(הגדה של פסח - משולחן רבי אליהו ברוך)

ההגדה על פרשיות ספר שמות, ופרשת כי תבוא למה לי, אתמהא.

אכן לפי המבואר מיושב היטב, שהרי פרשת הביכורים היא הפרשה היחידה בתורה שמעשה יציאת מצרים משמש בה בתורת הודאה, באשר כל הענין שם נוהג בעת שאדם מביע 'הכרת הטוב' בשעה שהוא שמביא את ביכוריו לפני ה'; ואדרבה, יפה דקדק בעל ההגדה לדרוש דוקא פרשה זו, באשר היא המתאימה יותר מכל שאר המקראות המפורשים בספר שמות, וממנה ראוי ללמוד לקיום מצות הסיפור בלילה הזה, בדרך שבח והודאה.

והדברים מפורשים בדברי הרמב"ם, שכתב (פ"ז מחמץ ומצה, ה"ד) בזה"ל: **והוא שידרוש מארמי אובד אבי** עד שיגמור כל הפרשה, וכל המוסיף

הנה יש להתעורר בתמייה, מדוע בחר בעל ההגדה לסדר אותה סביב דרשות הפסוקים בפרשת 'ארמי אובד אבי', הכתובה בספר דברים בפרשת כי תבוא בענין מקרא ביכורים, ומשם למד את סיפור יציאת מצרים, ע"י תילי תלים של דרשות על כל קוץ וקוץ ועל כל תג ותג, והלא מקראות מפורשים וערוכים לפנינו, פרשיות שלישיות בתורה - שמות, וארא, בא, בשלח - כולם עוסקות ומדברות בענין יציאת מצרים בהרחבה מרובה, ולמה ממרחק יביא לחמו לדרוש כל זאת מפרשת כי תבוא.

ולא זו בלבד אלא שבעל ההגדה אמנם דקדק מפרשת כי תבוא כל הדקדוקים, אבל רובא דרובא של דרשותיו תמך מהפסוקים של ספר שמות, דוק ותשכח, וא"כ לכאורה היה לו לייסד לכתחילה את

עניני סיפור יציאת מצרים – להרגיש בעצמו כאילו הוא יצא – עשיית פעולות להגיע להרגשה זו

מאמר שאמר מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ממיר בחג הפסח, ונביאו בקצירת האומר:

ולתכלית זה הנם כל מעשי הסדר שמתאימים הם מאד להכרת הטוב. ולמשל, הזקוק להלואה ומחפש אחרי כל היום ואחר קושיים גדולים הוא מוצא את מבוקשו, הן הכרת הטוב שהוא מרגיש להמלוה גדולה היא מאד, בעוד לנגד עיניו כל הקושי הגדול שהי' לו בכדי להשיג זאת. והרצוה לזכור את מטיבו לעולם הדרך לזה הוא, שראשית כל יניח לפניו מרור - ולא נדע איזה מרור צריך להניח ע"ז, אבל התורה הק' היתה נותנת לו כבר המרור הדרוש - ואח"כ צריך להסיבה, שהרי רוח לו ויצא מן המצר, גם ישתה ד' כוסות, והכל בכדי לזכור הטובה, וכשהוא עושה כן אז באמת יזכור היטב ויכיר טובה למטיבו. אבל אם לא יעשה כן ורק בזכרון דברים בעלמא יכיר לו טובה, אין זה ולא כלום. יתבונן נא האדם במהלך החיים ויראה שהנסיון יורוה באמת ששוכחים ואין מכירים טובה.

אין מספיק התבוננות - צריך לעשות פעולות לעורר זכירת יצי"מ

וכן אין עצה ואין תבונה להיות "כאילו יצא ממצרים" בזכירה והתבוננות לבד, ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים בלא כל ה"סדר" לא יצא התכלית ולא נכיר טובה. בכדי להעשות "יוצאי מצרים" מוכרחים לסדר ודינו. בתחילה - למרוה, לזכר של "וימררו", ואח"כ - ל"הסיבה", ד' כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה, ואפילו עני המחזיר על הפתחים צריך להסב ולשתות יין (פסחים צט ב), שלכאורה מוזר הוא, אבל לפי המתבאר הוא פשוט, שבאופן אחר א"א להגיע לידי דרגת "יוצאי מצרים". ומה"ט שוב לא יפלא בעינינו למה הוזקקה תורה לכ"כ אזהרות ביציאת מצרים, כי לפי הנ"ל הלואי והלואי שיתקבל התכלית אחרי כל האזהרות. תכלית יציאת מצרים לפי מושגנו מאז נקל הוא, אבל מכיון שעבודת האדם היא לא ה"זכירה", היינו להאמין שהיו הנסים, אלא שנעשה "יוצאי מצרים", א"כ מובן עד כמה קשה העבודה בזה. נקודה זו לעשות עצמו ל"עבד" - בכאן הוא כל הקושי שבעבודת האדם. הכל אפשר לפעול אצל האדם, להאמין בכל הנסים וכו', על צד היותר טוב, אבל להעשות עבד - זה גם לא יעלה במחשבתו. ולתכלית זה צריך עבודה אחרת לגמרי מאשר חכמה והתבוננות, צריך לכל מצות הפסח, שאך ורק ע"י "מעשי המצות" יעשה לעבד.

וזהו שמסיים בעל ההגדה "לפיכך אנחנו חייבים וכו' למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו" (פסחים קטו ב) ולא הזכיר שם מי שעשה הנסים, אלא סתם "למי", טופס שלא נכתב בו שם בעל השטח; והוא משום דבהכרת הטוב אין שום חקירות ודרישות "למי", שבתכונת מקבל הטובה שמיד הוא מכיר טובה, "למי" למי שעשה לו הטובה, מבלי שום חקירה מי הוא בעל הטובה.

(קטעים מתוך דעת חכמה)
(מוסר - חלק א מאמר מא)

מארץ מצרים קבלו כל מצותי".
להכיר טובו וחסדו של ה' יתברך

ומבואר מדבריו שענין יציאת מצרים הוא קבלת מלכות שמים שהוא ענין להיות לו לעבדים, שכיון שמכירים טובו וחסדו הבלתי גבול ותכלית של השי"ת ושהוא שליט ואדון כל, מחייב זה שתצא מזה עבדות, כי עבד ואדון הם משער המצטרף, ו"כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי", שמההוצאה צריך לצאת הכרת הטוב, והביאור האמתי של הכרת הטוב הוא עבדות והשתעבדות לבעל הטובה. וכן מפורש בחוה"ל שתיכף אחר שער הבחינה סמך שער עבודת האל, דאחרי שיבחין האדם ויבין טובו גדלו וחסדו ממילא תצא מזה עבדות והכרת הטוב להבורא ית', כמו שמבאר הוא עצמו בפתיחתו לשער עבודת האל, כי כל מטיב חייבים אנו להודות לו, וכי זהו בבחינת כל נברא, שהוטבע בטבעו להודות ולשעבד עצמו לבעל הטובה. וכן הוא בענין כיבוד או"א הגם שהם עושים זאת גם לטובתם, בכ"ז מן התורה ומן השכל הוא להכיר להם טובה. וכן העבד להאדון הגם שהאדון עושה הכל רק לטובת עצמו בכל זאת העבד מחויב להכיר לו טובה, וכתב שזה מוטבע בתכונת הנבראים להכיר טובה לבעל הטובה ולקבל עבודתו. וזהו שצריך לצאת מיציאת מצרים ששם הכירו יכלתו וטובו, והתכלית שהי' צריך להתקבל משם הוא הכרת הטוב שיעשה מזה "עבדי הם". [וכמה ישתומם האדם על גדלותו ורוממותו של בעל חוה"ל, שענין כל כך רם ונשא כקבלת מלכות שמים שצריך ע"ז יציאת מצרים ממש כמו שביארנו, יצא לו משער הבחינה לחוד].

וכמו שבדור ההוא דור יוצאי מצרים, התכלית שיצא להם הוא קבלת עול מלכות שמים להיות לו לעבדים, כמו כן מ"ע של סיפור וזכירת יציאת מצרים אצלנו הוא ג"כ ע"ז. דכיון שנתבאר שתכלית העבודה הוא שיעשה האדם מיוצאי מצרים, שאילו לא הוציא וכו', שאין זה גאולה לאבותיו אלא יציאה עצמית שלו, משו"ז קיום המצוה הוא שיצא התכלית שיצא ביציאת מצרים, והוא הכרת הטוב, שנכיר טובה לבעל הטובה ונשתעבד לו, ומזה תצא קבלת מלכות שמים. ובאמת מבהיל מאד גודל עבודת האדם בזה, שחייבו הוא להעשות מיוצאי מצרים. ולפ"ז מתבאר היטב מ"ש "אפי' כלנו חכמים" וכו', שהעבודה אינה כאן ע"י חכמה וידעיה אלא אחרת לגמרי, עבודת האדם בזה היא - "מדות", שלא להיות כפוי טובה, וזה תכלית מצות היום שיצא מזה קבלת מלכות שמים. והנה כל סדר ההגדה הוא על פרשת "ארמי אובד אבי" שהוא קריאת ביכורים, שענין קריאת הפרשה של ביכורים כמו שכ' רש"י בפ' תבוא (כו, ג), הוא לומר שאינו כפוי טובה, וסמכו בעל ההגדה כאן, הרי שתכלית שניהם, בין יציאת מצרים ובין ענין ביכורים, אחד הוא, והוא שלא להיות כפוי טובה ולהכיר טובה לבעל הטובה,

הנה ענין חיוב סיפור יציאת מצרים וכל עניני הסדר הם, כמו שגילה לנו בעל ההגדה ש"חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". מצוות עשה של יציאת מצרים אינה בכדי לספר מה שקרה לדור המדבר בדורם הם, [באמת כלל זה הוא בכל המצוות שענינם הוא רק בשביל העושים ולמענו], אלא כמו שבעל ההגדה מורה לאדם, שכל אחד יתעסק ביציאת מצרים שלו. "ואילו לא הוציא וכו' הרי אנו ובנינו" - שירגיש כל אחד בעצמו את השעבוד בגופו ונפשו ושהוא בעצמו היוצא ממצרים, וזהו תכלית המכוון שבמצוה זו. ונמצא שאותו הענין והעסק שהי' לאבותינו ביציאת מצרים - אותו עסק עצמו הוא לנו עכשיו, והתכלית שיצא מיציאת מצרים בדור ההוא צריך שיתהווה גם אצלנו, כיון שגם אנו צריכים להעשות מיוצאי מצרים ממש וכמונו כמורה.

יצאו מרשותו של פרעה ונכנסו לרשותו של הקב"ה

ענין יציאת מצרים הוא "להיות לכם לאלקים" ו"להיות לו לעם נחלה" (דברים ז, כ), שיצאו מרשותו של פרעה ונכנסו לרשותו של הקדוש ברוך הוא, שזהו תכלית יציאת מצרים. "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - כתב רש"י (שמות כ, ב): כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי, שזה שמכירים שהבורא ית' הוא טוב בלתי תכלית מחייב שיהיו מכירים טובה לבעל הטובה להיות לו לעבדים. וטעות הוא במי שחושב שתכלית יציאת מצרים הוא שתצא מזה "אמונה" לבד, דא"א ולא ניתן לאמר כן, דתכלית הדברים אינו שיתאמתו הנסים, שתכלית "האמונה" הוא ג"כ שמזה תצא עבדות. וראה לדבר מבעל ההגדה עצמו, שאילו הי' כל היסוד שיתאמתו אצלנו הנסים של יציאת מצרים שהיו אז, למה לי שיראה את עצמו כאילו הוא עצמו הוא מיוצאי מצרים?

והרמב"ן (שם) מנה באמת "אנכי ה'" למצות עשה של קבלת מלכות שמים וז"ל: "וטעם מבית עבדים שהיו עומדים במצרים בבית עבדים שבויים לפרעה, ואמר להם זה שהם חייבים שיהי' הגדול והנכבד והנורא הזה להם לאלקים שיעבדוהו כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים, כטעם כי עבדי הם אשר הוצאתי מארץ מצרים וכו' וזו המצוה תקרא בדברי רבותינו קבלת מלכות שמים, כי המדות האלה אשר הזכרתי הם במלך כנגד העם. וכך אמרו במכילתא לא יהי' לך וגו' למה נאמר וכו' משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדי גזור עלינו גזירות, אמר להם לאו, כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות שאם מלכותי אין אתם מקבלים גזירותי היאך אתם מקיימין. כך אמר המקום לישראל אנכי וגו' לא יהי' לך, אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים, אמרו לו הן, כשקבלתם מלכותי קבלו גזירות, כלומר אחרי שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אל'

רבי אליעזר יהודה פינקל תש"כ	רבי חיים זאב פינקל תשכ"ה	רבי יחזקאל לוינשטיין תשל"ד	רבי חיים שמואלביץ תשל"ט	רבי נחום פרצוביץ' תשמ"ז	רבי בנימין ביינוש פינקל תש"ן	רבי נתן צבי פינקל תשע"ב	רבי רפאל שמואלביץ תשע"ו	רבי אריה פינקל תשע"ו	רבי אהרן דוד חדש תשפ"א
-----------------------------------	--------------------------------	----------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	------------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	----------------------------	------------------------------

מדור מורחב לרגל חג הפסח עיון במועד

האם מותר לומר את ההגדה בערב פסח

לומדים מעט נעשים שבעים - פורתא סעיד, אך מי שלומד הרבה, אדרבה, תיאבוננו נפתח בבחינת טובא גריה, וככל שמוסיף על לימודו, כך הוא מגביר בעצמו את החשק והתשוקה ללמוד עוד ועוד.

וכן מובא בשם החזו"א, כי קל יותר ללמוד חמש עשרה ושש עשרה שעות ביממה, מאשר ללמוד חמש שעות למקוטעין, כי זו דרכה של תורה, שכלל שמשקיע כל כוחו עמלו ויגיעו בה, כך נקנית לו אהבתה וימשך אליה כברזל הנמשך אחר אבן השואבת, אך הלומד למקוטעין, כיון שלא נכנסה אהבתה בליבו כראוי, נאלץ ללחום עם יצרו ולכפות על עצמו ללמוד, עד אשר נמצאת עבודתו קשה לסבול יותר מזה המתמיד יומם ולילה, אשר אינו חש בקושי אלא שרוי בעונג.

ובכך מיושב היטב, מדוע אין מקום לאסור את לימוד ההגדה בערב פסח, כי מאחר וכפי שיתבאר להלן (בפיסקא ברוך שנתן תורה), מצות 'והגדת לבנך' היא מדין מצות תלמוד תורה לבנו, וכלשון המשנה (פסחים קטז, א) לפי דעתו של בן אביו 'מלמדו', א"כ יש לומר, כי גם בסיפור יציאת מצרים, לא זו בלבד שהסיפור אינו מגרע בתיאבון של המצוה, אלא אדרבה, ככל שירבה לספר בערב הפסח, יוסיף לעצמו עוד חשק והתלהבות, ויגלה התחדשות והתפעלות בסיפור יציאת מצרים.

גם לדעת הגר"א רק את נוסח ההגדה אסור לומר בערב פסח

ונראה, כי גם לדעת הגר"א שאין לומר את ההגדה קודם הפסח, האיסור הוא באמירת ההגדה כצורתה, דהיינו כשקובעים את נוסח ההגדה בזמן אחר, אבל לימוד עניני הפסח ועומק הגיוניה, לא רק שאין בכך ביטול חידוש הסיפור, אלא אדרבה הוא מגדיל בזה את חדוות הסיפור, וכמו בלימוד התורה שאם יש לו מנה רוצה מאתיים, אף זה המרבה לעסוק בלימוד עניני הפסח תתרבה ותגדל בו התשוקה, וממילא כל לימוד תוכן סיפור יציאת מצרים וענין הלילה, הוא בודאי הכנה גדולה ונפלאה לליל הסדר.

ומכאן למדנו, שראוי להתכונן לליל הסדר בלימוד ההגדה והמדרשים, כי מלבד שהוא מכין מה לספר בלילה כדי לקיים 'והגדת לבנך', עוד זאת מעלה יתירה יש לו, שאף הוא עצמו מקיים מצות הסיפור מתוך תשוקה ותיאבון.

ומידה, מבלי שהוא נמאס כשאר הנאות העוה"ז, ולכן "תורת אל תעזובו", שתמשכו אחריה עוד ועוד. אלא שיש לעיין, שמצינו לכאורה תאוות הממון, אשר כמה שהאדם משיג ממון הוא מוסיף ותאב להשיג יותר, כדכתיב (קהלת ה, ט) "אוהב כסף לא ישבע כסף", ואמרו חז"ל (קהלת רבה א, לד) "אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו, יש בידו מנה רוצה מאתים, השיגה ידו מאתיים מתאוה לעשותם ארבע מאות", וכלשון רבינו יונה (סוף שער ב) "אחרי אשר יאסוף ויכנוס, עוד יכסוף לאסוף", וא"כ לכאורה גם ממון הוא דבר 'טוב' בלי מידה, באשר לעולם אינו נמאס.

אולם נראה כי אדרבה, בתאוות הממון החסרון הוא הפוך, שמאחר ורוצה להשיג עוד ועוד ממון, לעולם האדם לא בא לידי סיפוק במה שבידו, וכדברי חז"ל הנ"ל, שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו, וכלשון הגר"א באיגרתו שהוא כשותה מים מלוחים שנדמה לו שמרווה צימאנו אבל נהיה צמא יותר, ונמצא איפוא, כי רק תורת ד' זה הדבר היחיד בעולם, שמצד אחד ע"י לימוד התורה הוא שואף תמיד לעוד ועוד, אבל מצד שני האדם גם שמח ומלא סיפוק במה שבידו, ולכן "אין טוב אלא תורה".

וכן פירש הגר"א (הובא בהקדמת אמרי בינה חלק אה"ע) את הפסוק "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב", שאע"פ ששמח בתורה "שש אנכי על אמרתך", מ"מ רוצה עוד כ"מוצא שלל רב" שיש לו מנה רוצה מאתים.

בלימוד התורה ככל שלומד יותר - מתרבה תשוקתו ללימוד

ויש לסמוך ענין זה למה שאמרו בתענית (ז א) שהתורה משולה ליון, ויש לבאר בזה ע"פ המבואר בגמ' בפסחים (קז ב), שרבה היה מרבה בשתית יין בערב פסח כדי להרבות התיאבון לאכילת מצה בלילה, ומאידיך כתבו התוס' בברכות (לה, ב ד"ה טובא), שאסור לשתות יין בערב פסח מן המנחה ולמעלה, מפני שהיין סועד ומשביע, ויגרום שלא יאכל בלילה מצה לתיאבון, אכן אם רוצה לשתות הרבה יין רשאי, מפני שרק שתיה מועטת משביעה וממלאה את התיאבון, אבל שתיה מרובה של יין, אדרבה, גוררת את התיאבון, וכלשון הגמ' בברכות (שם), פורתא סעיד, טובא גריה.

ויש לבאר דלענין זה נמשלה התורה ליון, כי כאשר

ככל שמספרים ביציאת מצרים מרבים את החשק ואת החדווה -

כתב הרמ"א (או"ח סי' ת"ל ס"א), המנהג הוא לומר ההגדה במנחה בשבת הגדול, מתחילת עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו, ע"כ. ובביאור הגר"א השיג עליו, מדברי חז"ל (מכילתא בא, וכן בהגדה), "שומע אני מראש חודש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", הרי שאין לומר ההגדה קודם פסח.

והנה מובא בירושלמי פרק ערבי פסחים (הלכה א), "כל האוכל מצה בערב הפסח, כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו". וברמ"א (תעא, ב) הוסיף, שיש נוהגין אף שלא לאכול חזרת בערב פסח, כדי לאכול מרור לתיאבון.

ומעתה יש לתמוה, מדוע בדומה לזה, לא אסרו גם לדבר מענין סיפור יציאת מצרים בערב הפסח, אף זאת כדי שיוכל לספר את ההגדה בליל הסדר 'לתיאבון'.

ונראה בזה, ע"פ מה ששינו באבות (ו, ג) "ואין טוב אלא תורה, שנאמר (משלי, ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו", ע"כ. וצ"ב, הלא למרות שבדאי התורה היא הטובה הנצחית, אך מכל מקום מצינו עוד דברים רבים בעולם הזה שהם בגדר 'טובים', כמו מאכלים טובים ושאר תענוגי העולם, ומהו שאמרו חז"ל כי אין טוב 'אלא' תורה.

וביותר צ"ב, שאמנם בפסוק מפורש שתורה היא דבר טוב - "כי לקח טוב נתתי לכם", אולם עדיין לא ידענו רמז בפסוק שאין טוב 'אלא' תורה.

וביאר בזה אאזמו"ר בעל ה'דרכי דוד' זצ"ל, כי בכל תענוגות העולם, כגון הנאת אכילה, אם יפריז באכילתו מיד זה יתפך לו לדבר רע, וכן בתיאטרות וקרקסאות, כל דבר הנאה בא במידה, וכאשר מרבים לעשות יתר על המידה, אין בזה עוד שום הנאה.

אך ההיפך מזה בלימוד התורה, לא זו בלבד שהמוסיף להתייגע בתורה שהוא מתענג ונהנה בה, אדרבה, עוד הוא מוסיף הנאה על הנאתו, שהרי לימוד התורה הוא תכלית הטוב, וכל המרבה בלימודה ומתייגע בה, מרגיש את הטוב המתגבר ממנה במתיקות שאין לשער ולתאור וזהו שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם", היינו שנתתי לכם דבר שהוא 'טוב' בעצם, כאשר לעולם הוא עומד בגדר של 'טוב' בלי גבול

עיקר המצוה בד' כוסות היא עצם הברכה עליה

או של מרור וכו', והובא במג"א (סי' תע"ה ס"ק ד), ובשם מהרי"ל הביא שם דיכול לאכול מעט מעט תוך כדי אכילת פרס, והמג"א דייק מלשון המחבר שם (סעיף ו') דדוקא דיעבד יצא אם אכל בכדי אכילת פרס, ע"ש.

וכתב מורינו הגאון רבי משה בהגר"ז פ"ק זצ"ל, דלולי דברי התרומת הדשן היה נראה לומר כוונה אחרת בדברי המרדכי, דהנה בלאו ההלכתא דכדי אכילת פרס היה צריך לאכול בבת אחת, וכמו שכתב רש"י בחולין (דף ק"ג ע"ב ד"ה מהו) דסתם אכילה בבת אחת משמע ע"ש, היינו דעל זה קאתי ההלכה למשה מסיני להחמיר באיסורים ולהקל במצוות עשה דכדי אכילת פרס ג"כ הוי אכילה, וס"ל להמרדכי דסתם אכילה היינו בליעה בבת אחת, והוקשה למרדכי האיך ס"ל להלל דהכתוב "על מצות ומורוים יאכלוהו" פירושו אכילת פסח מצה ומרור, הרי סתם אכילה היינו בליעה בבת אחת, ואין בית הבליעה מחזיק כך, וזה אי אפשר לפרש הכתוב דצריך לאכול כל הג' זיתים בבת אחת, ותיקף המרדכי דבמרוסקין מחזיק, וא"כ שפיר אפשר לפרש "יאכלוהו" לבלוע כל הג' בבת אחת, אבל למעשה אכן אין צריך לבלוע בבת אחת, מאחר דבאה ההלכה למשה מסיני דסגי אכילת כזית בכדי אכילת פרס וכו'.

ובעיקר הדין דהתרומת הדשן (ושהביאו המג"א) דלכתחילה צריך לאכול הכזית בבת אחת, דבר זה צ"ע מנא לן הא, הרי הלכה למשה מסיני דסגי בכדי אכילת פרס. והנה במקראי קודש (ח"ב סי' מ"ו) הביא בשם הגר"פ פערלא כמה דוגמאות לזה, דלכתחילה בעינן לקיימי כפשוטה דקרא, ומשום דסתם אכילה בבת אחת לכן צריך לקיים באופן זה, ע"ש.

(בני חיל פסחים, סי' מ"ח)

מלבד עצם הקידוש וברכת המזון והוא חיוב הכוס מדין ד' כוסות, וכמבואר בפסחים (ק"ז, ב), שאפילו לדעת הסוכה, שברכת המזון אינה טעונה כוס, מכל מקום בליל הסדר צריך כוס משום קיום מצות ד' כוסות, וכלשון הגמ' "ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה", וכן בקידוש יש חידוש בליל הסדר, כי בעוד שבכל השנה רשאי לקדש מבעוד יום מדין תוספת שבת ויו"ט, בליל הסדר צריך לקדש בלילה ממש, וזאת מחמת חיוב ד' כוסות (כמבואר במג"א תעב, א בשם תרומת הדשן), ועל כן היה נכון לקבוע גם את 'קדש' ו'ברך' בסדר הסימנים של ליל הסדר.

(הגדה של פסח - משולחן אליהו ברוך)

בדין אכילת מצה ומרור בבת אחת

זכר למקדש כהלל, כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים, היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד, לקיים מה שנאמר על מצות ומורוים יאכלוהו

הקשה במרדכי (פסחים דף קט"ו ע"א) "וא"ת הא אין בית הבליעה מחזיק יותר מב' זיתים היינו כביצה, ותיקף: "י"ל הני מילי כשהאוכל שלם אבל כשהוא מרוסק מחזיק טפי וכשמגיע לבית הבליעה מרוסק הוא מחזיק כולי האי", עכ"ל.

ובתרומת הדשן (ש"ת סי' קל"ט) כתב דמצוה מן המובחר לבלוע הכזית מצה או מרור בבת אחת, והוכיח כן מדברי המרדכי "דאין לבלוע הכזית של מצה מעט מעט, דאל"כ לא הוי קשה מיד, דשפיר יכול להכניס כל הג' זיתים לפיהו ולכוס אותן ביחד ולבלוען ביחד מעט מעט, אלא על כרחך מצוה לבלועו בבת אחת, להלל, והוא הדין לדידן זית אחד של מצה

יש לעיין, מדוע בסימני הסדר לא מוזכר גם סימן על מצות ד' כוסות.

ונראה לבאה, לפי דברי הגר"ח מבריסק (הובא בחי' מרן רי"ז הלי ה' חמץ ומצה), שהוכיח מדברי התוס' (פסחים צ"ט, ב), שעיקר המצוה בד' כוסות היא עצם הברכה עליהם [ודלא כהרמב"ם שהמצוה היא בעצם השתיה, ועיין משולחן רא"ב פסח (עמ' פא ואילך)] שהאריך רבינו בענין זה, ובביאור מחלוקת תוס' והרמב"ם], וא"כ מיושב, שכוס ראשון הוא בכלל הסימן של 'קדש', והכוס שני הוא בכלל 'מגיד', והכוס שלישי בכלל 'ברך', וכוס רביעי בכלל 'הלל', ועי' ברי"ז הלי שם שכן הוא דעת רש"י ורשב"ם (פסחים קח, ב בדין שתאן חי ושתאן בב"א), וזה מבואר לפי מה שהבאנו מהמחזיר ויטרי, כי רש"י הוא זה שתיקן את הסימנים.

ובזה מיושב עוד, למה נזכר בסימנים 'קדש' ו'ברך', אף שלכאורה בכל השבתות והחגים אנו עושים קידוש ומברכים ברכת המזון, ובמה נשתנו קידוש וברכת המזון, שמזכירים אותם כסימן מיוחד של ליל הסדר.

[ומה שמצינו סימן של 'רחצה' אף שכל השנה צריך ליטול ידיו לסעודה, הוא כדי להשמיענו שלא יצא ב'רוחץ', ומה שנזכר 'מוציא' להשמיענו שצריך לברך 'המוציא לחם מן הארץ' מלבד אקב"ו על אכילת 'מצה', ומה שנזכר 'שולחן עורך' להשמיענו שצריך לאכול הסעודה לפני 'צפון', שצריך לאכול האפיקומן על השובע כמו קרבן פסח, ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, וכל הקושיא היא מדוע צריך רמז מיוחד לקידוש ולבהמ"ז].

אכן לפי המבואר מיושב, כי המכוון בסימני 'קדש' ו'ברך' הוא לענין מצוות ד' כוסות שיש בהם עוד מצוה

מכתבי רבותינו

"זכרתי ימים מקדם כי בעת אשר הייתי מתבונן בהחסדים אשר השגנו כמו יציאת מצרים קריעת ים סוף כיבוש הארץ, הייתי חושב מי יתן אם הייתי אל מקום המעשה בארצנו הק' הי' כל הענינים האלו אצלי בגדר חוש"

מכתב ששלח הגה"צ המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בשנת תש"ט (הובא באור יחזקאל חלק המכתבים - מכתב נו) בענין להתבונן בחסדי ה' יציאת מצרים וקריעת ים סוף.

זה לשון המכתב:

ג' עקב תש"ט:

כבוד ידידי וכו': אחדשה"ט:

זכרתי ימים מקדם כי בעת אשר הייתי מתבונן בהחסדים אשר השגנו כמו יציאת מצרים קריעת ים סוף כיבוש הארץ, הייתי חושב מי יתן אם הייתי

כענין שאמרו הראשונים כי השמר לך פן תשכח הרי זו מצות לא תעשה, (רבינו יונה שער ג' כ"ז):

אשר ידידי כותב במכתבו לזכות להיות תמיד לשבת בד' אמות של הלכה מה טוב לראות בהקדמה להרמב"ם מסדר זרעים הביאור מה הוא ד' אמות של הלכה:

ידידו:

אל מקום המעשה בארצנו הק' הי' כל הענינים האלו אצלי בגדר חוש, ובכלל הייתי אומר כי מקום חו"ל אינו מסוגל כ"כ שיהי' נעשים רושם חזק על לבי כאשר הדברים מחייבים בירורים אמיתיים כמו שהי' אמיתיים אז לכל רואיהם. ועתה ב"ה כאשר זכיתי לזאת אני אומר יתן ד' שיהי' בידי לחזק את עצמי תמיד בדברים אלו

ונכתב בספר

מה היה הספר הראשון שיצא לאור בשנחאי וע"י מי נדפס + דווקא בקצה העולם – שנחאי, במצב של ניתוק וריחוק מכל מרכזי התורה, שגשג ופרח עולם התורה בלימוד בעיון ובעמל, ויוזמה ברוכה על טבעית של הדפסת ספרי קודש בהשגחה שמימית מופלאה + לרגל ימי חג הפסח 'מערכת ביהמ"ד' – מגישה בפני הקוראים סקירה הסטורית על הדפסת ספרי קודש בימי גלות שנחאי בצירוף תצלומים נדירים ביותר + והיא שעמדה לאבותינו ולנו

בחמשת הפרקים שלפניכם מגישים אנו, פרויקט מיוחד במינו לרגל זמן חירותנו הבעל"ט, סקירה הסטורית על הדפסת ספרי קודש בימי גלות שנחאי בצירוף תצלומים נדירים ביותר, כשחלקם מתפרסמים כעת בפרסום ראשון.

במבט לאחור, אי אפשר שלא להתפעל מן הנקודה ההיסטורית הייחודית: בלב שנחאי, דווקא בתקופת מלחמת העולם, פרח מחדש עולם התורה, ואיתו פלא בלתי נתפס – הדפסת ספרי קודש. באותן שנים, כאשר הדפסת ספרי קודש כמעט ונפסקה בעולם כולו, בשל המלחמה, דווקא בתוך שנחאי, בפינה נידחת זו, ספרי הקודש הודפסו מחדש, הרי זה בבחינת נס בתוך נס, הבטחה נצחית של 'לא תשכח מפי זרעו'.
בברכת א פריילעכן כשרין פסח
המערכת

פרק א' - צעדי ההכנה להדפסת הספרים בשנחאי

בגלל מצב המלחמה, היתה שנחאי מנותקת לחלוטין מן העולם המערבי, ולא היתה כל אפשרות לשלוח אליה ספרים מן החוץ (כפי שעשה הגר"א קלמנוביץ לפני פרוץ מלחמת יפן, כששיגר מאות גמרות לקובה). שום בית דפוס עברי לא פעל בשנחאי, כצפוי, ואיש לא העלה בדעתו אפשרות של הדפסת ספרי קודש במקום הזה.

הפתרון זומן לבני התורה הצמאים לספרים, בדרך הבלתי צפויה ביותר... דווקא אופייה 'המאפשר' של שנחאי, שהיתה רבות בשנים עיר ללא חוק ומשפט, הוא שהביא רוח והצלה בשאלת הספרים!

הליטוגרפיה של שנחאי בחיי הכלכלה התוססים של שנחאי כמעט לא היו כל הגבלות חוקיות. ענפי תעשייה שונים צצו בעיר ופרחו באין מפריע, כשכבלי החק אינם מפריעים להם לגמרי. ביניהם היה ענף ההדפסות הפירטיות המקומי, שפתח טכנולוגיה חדשנית מיחדת – הליטוגרפיה של שנחאי. בתהליך הליטוגרפיה נהגו לצלם ספרים קיימים בשימוש בסוג אבן מסוים שעובדה בחמרים כימיים פשוטים וזולים. המצאה זו הוזילה מאוד את מחיר הדפסת הספרים, וגם אפשרה הדפסת מספר עותקים גדול מאוד – הרבה יותר מן המקובל בשיטות ההדפסה המסורתיות. הוצאת ספרים לאור בשיטה זו – על ידי צילום ספרים קיימים – נחשבה בכל מקום אחר בעולם למעשה פלילי. בשנחאי – היא התבצעה בריש גלי וזכתה לשגשוג רב. 'חוקי' העיר לא הכירו כלל באמנה הבינלאומית של זכויות יוצרים ומחברים, והתירו לצלם כל ספר שיצא לאור בכל מדינה שהיא, ולהדפיסו מחדש, מבלי להתחשב בזכויות יוצרי. יזמים זריזים נצלו את העבדה הזאת ובססו בעיר

לא ימצאו להם ספרים תורניים. בני הקהלה שם הינם יהודים מעוטי ידיעות, שעסקם ב'ביזנס' ולא בלימוד; ומרכז תורני מעולם לא היה בשנחאי, ואף לא בסין כולה. מה לספרי קודש ולשנחאי? ומנין ימצאו להם למאות בני הישיבה הספרים הרבים, בכל תחומי הספרות התורנית, שלהם הם נזקקים לצורך למודם.

ההפתעה הראשונה נכונה להם בהגיעם לבית המדרש 'בית אהרן' שהועמד לרשותם. למרבה פליאתם, גילו

בו ספריה בסיסית, נכבדה למד, של ספרי קודש – פרי תכנונו של חכם אברהם (מראשי הקהילה היהודית בשנחאי ומי שבזכותו נבנה).

בדרך הטבע, לא הספיק מספר הספרים לשלש מאות הבחורים, שאליהם הצטרפו אחרי כן גם רבים משרידי הישיבות האחרות. הם נזקקו גם לספרים רבים, נדירים יותר, שלא נמצאו בספריית 'בית אהרן'. המחסור הקשה מאוד על הלימוד, ובמשך זמן קצר היה נדמה שאין כל פתרון לבעיה הזאת.

בגליונו כבר עסקנו רבות בתקופת נדודי ישיבת מיר בשנחאי, החקוקה בהיסטוריה היהודית. ברשימה זו, נתמקד במבט מעמיק על היוזמה המופלאה והנסית שהתחוללה בתוככי הגלות: הדפסת ספרי קודש. אותה יוזמה הינה עדות חיה לנסים שנעשו לאבותינו ולנו, כפי שכתוב, "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שהקב"ה מצילנו מידם".

סייעתא דשמיא מיחדת, מפליאה כשלעצמה, עמדה להם לבני הישיבה בהתעלותם הבלתי פוסקת בתורה. מכשולים שונים שהיו עלולים לעמוד בדרך, סולקו בדרך מעוררת השתוממות. כך היה גם בנושא ספרי הקודש, שבניגוד לכל התחזיות לא היה בהם כל מחסור בשנחאי. אדרבה – הדפסתם והפצתם זכו לפריחה עצומה.

תחילתה של פרשת הספרים היתה עוד במיר שבפולין, בימי המנוסה ההמונית של בני הישיבה לויילנה. בעוד הכל אורזים את חפציהם בבהלה, נחפזים להימלט בעוד מועד מידי הקומוניסטים, אחד התלמידים, **רבי ישראל מרגליות**, נשאו לבו לקחת לדרך גם 'צידה רוחנית' – את ספרי אוצר הספרים 'עזרת תורה' של הישיבה. הוא מיהר לארוז את כל הספרים שהיה לאל ידו לקחת איתו ושכר עגלות מיוחדות להובילם לויילנה. במסירות רבה היטלטל בדרכים המשובשות עם עגלות הספרים – שבבוא הזמן, כאשר הגיעה הישיבה לשנחאי הנידחת, התגלו כאוצר יקר מפז.

הספרים נדדו עם בני הישיבה בכל תחנותיהם – דרך וילנה, קובנה, ולדיבוסטוק, קובה – ועד לעיר המקלט שנחאי (אליהם נוסף גם ספר תורה מהודר, אותו לקח המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בטרם עלתו לרכבת הטרנס סיבירית בדרך ליפן). בשנחאי – כך חשבו הכל לפני שהגיעו אליה – בודאי

תעשיית דפוס שהוציאה לאור כל ספר שהתבקשה להוציא. כך הפכה שנחאי, בין השאר, למרכז גניבת 'אוצרות תרבות' של עולם ומלואו.

כך באה לידיהם של בני התורה הזדמנות פז להדפיס במקום - כל ספר תורני שרצו. הם שמחו עליה כמוצאים שלל רב. עד מהרה שקקו מפעלי הליטוגרפיה בפעילות מסוג חדש. קבוצה מבני הישיבה, שניחנו ביוזמה ובחוש מעשי, הקימו 'ועד הדפסה' ולקחו על

עצמם את העשייה הגדולה. כל עותק בודד של ספר תורני, שהובא הנה מליטא, הודפס במאות רבות של עותקים. ספריות שלמות - מכל מכמני מקצועות התורה - ראו אור במפעלי הליטוגרפיה והביאו תועלת עצומה לציבור בני הישיבות וליחידים אוהבי תורה. ספריותיהן של הישיבות שקמו בשנחאי - ישיבת

דער ערשטער תלמודישער ספר ווערט געדרוקט אין שאנכאי

ישיבה אליעזר בריקס, וואס געפינט זיך איצט אין שאנכאי.

אין ספר געפינט זיך אויך א רעליגיעז-פילאזאפישע אבהאנדלונג פון שאנכאער רב, ר' מ. אשכנזי, אונטערן נאמען: דור שבן דוד בא.

אין דער דרוק פון ה. י. עלענ-נער אין שאנכאי ערשיינט אין גיכען דער ערשטער ספר אין דער העברעישער שפראך אויפן ווייטען מזרח, דער ספר וויסט, אור תורה ממזרח און ויין ספר איז דער יונגער תלמודיסט, געז. אלס פון דער גרויסער פינסקער

כתבה בעיתון המקומי המתארת את הדפסת הספר התלמודי הראשון בשנחאי

לשבת ולהתעלות בלמודם, להוסיף ולהתעמק, נהנים משימוש במגוון גדול ורב של ספרים - כל אוצרות הרוח היהודית של כל הזמנים עמדו לרשותם.

היתה זו גם הפעם הראשונה בהיסטוריה שעל ספרי קודש התנוסס הכתוב "יצא לאור בסין", שהפכה למרכז חשוב של הדפסת ספרות תורנית...

מיה, ישיבת 'חכמי לובלין' וישיבת 'תומכי תמימים' - התעשרו בשפע בלתי מוכר מכל ספר שהתלמידים הזדקקו לו. ההדפסה הזולה, הפשוטה והמהירה, שהומצאה בשנחאי - התגלתה כברכת שמים נפלאה. בחופיו המרחקים של המזרח הרחוק, אזור שלא דרכה בו רגל יהודית במשך אלפי שנים, יכלו בני הישיבות

פרק ב' - מלאכת הדפסת ספרי קודש

(בפירוט חלקי מאד): חמשה חמשי תורה וסדורים; משניות וש"ס; ספרי ראשונים ואחרונים; כמה מחלקי השלחן ערוך וספרי שו"ת רבים ושונים; ספרי הלכה, כמו "קצור שלחן ערוך", "חיי אדם" ו"משנה ברורה"; ספרי מוסר רבים מאד, וביניהם: "חובות הלבבות", "שערי תשובה", "ספר הישר", "ספר חסידים", "ספר חרדים", "מסילת ישרים", "דעת תבונות", ועוד; ספרי מהר"ל מפראג, "נפש החיים" לרבי חיים מוולוז'ין, "עבודת הקודש" להחיד"א, "שמירת הלשון" ו"חפץ חיים", ועוד ועוד. גם ספרי חסידות רבים נכללו ברשימה, וביניהם: "תניא", "צמח צדיק", "קדושת לוי", "נועם אלימלך", "אור המאיר", "בית ישראל", "בנין שלמה", ועוד ועוד - תקצר היריעה מלהכיל אפילו את שמותיהם...

הספרים הקדושים המה 'כלי אומנותנו'

לציון מיוחד ראוי הספר הראשון מספרי הראשונים שיצא לאור בשנחאי - ספר **חידושי הרשב"א** - שהוא לדפוס על ידי הגאון רבי **חיים מיליקובסקי** זצ"ל (אז - מבחירי תלמידיה של מיר, ולימים - מגדולי מרביצי התורה בארצות הברית).

בהקדמה הנפלאה לספר, מתאר הגר"ח מיליקובסקי את טלטוליה של הישיבה - מימי הזוהר של שבתה במיר ועד היום שתקעה יתד ב"בית אהרן" בשנחאי. **זוה לשונו בדברי ההקדמה:**

דם ואש ותימרות עשן, קול זועות מבלהות החרב המתהפכת, ארץ מתבוססת בדמיה. מנגד, הרחק כמטחי קשת, העתיקה התורה מבצריה. בחוגה הצר - הקול קול יעקב עולה ובוקע רקיעים - כבוד שמים! "ועליך יזרח ה', וכבודו עליך יראה".

ארון נושא את נושאו. היכל התורה במיר אשר לשמו ולזכרו תאוות נפש. ישיבתנו הקדושה על מכונה, ד' אמות של הלכה מרהיבי עין. הספסלים מלאים מזן אל זן, הבית כולו כמקרה. כארבע מאות תלמידי חכמים, כן ירבו, מנגחים זה לזה בהלכה. בצלע המערבית - בית אוצר הספרים. חדר מלא ארונות אשר הכילו כשלוש אלפים כרכים יקרי ערך.

הרב אשכנזי והדגיש את חובתו של הציבור היהודי במזרח הרחוק להפצת התורה, ואת זכותה של קהלת שנגהאי להיכנס בשורת מרכזי התורה בישראל ע"י מפעלה הנשגב הזה. נאמו עוד ראש הישיבה הרב שמואלביץ וחניך הישיבה הרב שמעון ויסוקר שנתללו במחיתא כפיים ארוכה.

תלמיד הישיבה מר גציל כהן וכן זיווגו לדבר המצוה, תלמיד ישיבת קלצק לפנים, מר אברהם אהרן מלינוביץ, אחרי טיכוס עצה עם כותב הטורים, ניגשו להמשיך בהדפסת הש"ס, מסכת אחרי מסכת. מתושבי המקום נזדקק להם בחום לב ונדיבות מיוחדת, חניך קמניץ מלפנים, ועסקן נלהב לחיזוק התורה, ר' חיים צבי דרוק. מכרו של מר דרוק שנחשב לנכבדי העדה, מר זגרמן, היה משאיל כל

חגיגה לרגל הדפסת הש"ס

בל"ג בעומר תש"ב התקיים אירוע מרגש והיסטורי בשנחאי. קבוצה מיהודי שנחאי, שנודע להם דבר המצוקה הגדולה של תלמידי הישיבות מפאת החסר בגמרות - החליטו לנדב מכספם את הדפסת הכרך הראשון של מסכת גיטין, שנלמדה אז ע"י תלמידי הישיבות. במסגרת הדפסה זו נדפסו 250 אקסמפלרים, ונערכה חגיגה מרגשת ביותר, ובה נשאו דברים נציג הקבוצה, מר שיפרין, הרב הראשי הגאון רבי מאיר אשכנזי, ראש ישיבת מיה, הגאון רבי חיים שמואלביץ ועוד.

וכה מספר הרב יד. אפשטיין מזכיר ישיבת מיה:

אחרי השימוש במאתיים הגמרות מס' קדושין ששלח הרב קלמנוביץ לישיבה עוד בהיותה בקובה, ומספר הגמרות והספרים האחרים שהצילו אותם בני הישיבה מספריית הישיבה ומספריהם, הם, נשארה הישיבה בשנגהאי אובדת עצות מול דרישת הלימוד. במדבר הרוח של המזרח הרחוק התחיל להציק הרעב לספר. מתחילה הסתפקו בצילום מסכת גיטין

תצלום נדיר של ש"ס שלם בשנחאי ע"י תלמידי ישיבת מיר

פעם מסכת מהש"ס הוילנאי הנהדר שלו לצילום. על בני הישיבה היוזמים נוספו מר לייב בלומברג, חיים פרייברגר ועוד, וכרוב המשתתפים רבתה התוצרת. מהדפסת הש"ס עברו להדפסת ראשונים ואחרונים גם בהלכה וגם באגדה ומוסר היהדות. במשך הזמן הדפיסו את כל הש"ס.

*

עסקני ההוצאה לאור פעלו במרץ בלתי נלאה, במשך כל שנות הישיבה בשנחאי - מתש"ב עד סוף תש"ו. כל תצורות הספרים של בני הישיבות סופקה במלואה, כשהרשימה המבורכת של 'ספרי שנחאי' הולכת ומתארכת מחודש לחודש. היא כללה

בערך מאתיים אקסמפלרים. אולם העידוד של המאורע המצומצם הזה הפך מקור יזמה למפעל הדפסה שהלך הלך והתרחב והתפתח ולא פסק עד פרקה האחרון של הישיבה בשנגהאי. ההופעה של מסכת גיטין הייתה חגיגת. ביום ל"ג בעומר היה הקלוב היהודי בשנגהאי מלא מפה לפה. חשובי הקהילה ומנהיגיה הופיעו על הבימה המקושטת. זה היה ה"דינער" לכבוד המאורע ההיסטורי של הדפסת מסכת גיטין, במספר של 250 טופסים, שחבורת יהודי שנגהאי דתיים מקהילת האשכנזים הגישה כמתנה לישיבת מיר. פתח את הנשף הנדיב מר שיפרין והדגיש סמליות הנשף שנתקיים בליל ל"ג בעומר - תאריך חשוב לעולם התורה. נאם אחריו

מסביב לשלחן ה"עזרת תורה" יושבים ומעמיקים בעיון, מהם מטילים הלוח ושוב מקצה החדר אל קצהו. מעולם לא ננעלה הישיבה על מסגה מפני

המשכמים והמעריבים. מחזה החגיגה מלבב בימי השמחה והמועדים. אשרי עין ראתה אהלנו בשמחת

וכי נשאל, כמשתאים: איכה זכה להגיע עד הלום? נזכירה מימות עולם — תנו רבנן: כיצד עברו ישראל את הירדן וכו', וכיון שנטבלו רגלי הכהנים במים, חזרו המים לאחוריהם וכו'. וכיון שעלה אחרון שבישראל מן הירדן, חזרו המים למקומן וכו'. נמצא נשא ארון את נושאו ועבר (סוטה ל"ג — ל"ה). כל הרפתקאי דעו עלן אינן אלא מעין 'נטבלו רגלי הכהנים במים', עברנו והגענו בכח הארון הנושא.

מגמתנו לכלי אמנות, כלי תעשיה מיחדים. אין אמן בלי כלי אמנות. כל קיומו תלוי בהם. אף על פי שאמר: חייבי ערכין, ממשכנין אותן — אם היה אומן, נותנין לו שני כלי אומנות מכל מין ומין. מאי טעמא — דאמר קרא 'ואם מך הוא מערפך' — החייה מערפך (ערכין דף כג): הרצפה לפתוח ולתקוע בית תעשייתו, עליו להרבות ולהעשיר אוצר כלי אומנותו. אנו זכינו לכלי אומנותו של הקב"ה, היא היא תורתנו הקדושה. אסתכל באורייתא וברא עלמא. הספרים הקדושים המה כלי אומנותו. לדאבוננו, מעט ומצומצם מספרם בידנו. רבוי הספרים ירחיב אהל התורה הראשון בזה — תודה לא-ל, הענין הנופל עלינו הצלית. המקום יזכנו להמשיך עבודת הקדש על דבר כבוד שמו להגדיל תורה ולהאדירה עכ"ל.

מלים נרגשות אלה מיטיבות לבטא את הלך רוחם של תלמידי הישיבה, בני עליה שהתורה היתה משוש חייהם ומרכז הווייתם. בימים הסוערים ההם, כאשר העולם כולו התנוודד כספינה המטורפת בים סועה, היה ראש דאגתם להשיג ספרי קדש; והצימאון לעוד ועוד ספרים נוספים — לא ידע גבולות!

קהלנו! שמחת בית השואבה, בהיות ההיכל על מכונן, וצבא מטהו חבוקים ודבוקים, רוגשים בקול אדיר ברקודים נלהבים: "אשריכם ישראל". מי שלא ראה כל אלה, לא ראה שמחה מימיו! הן אלה נושאי דגל התורה אשר בכבודה יתייסרו, שיכורי אהבה. אין אהבה כאהבתה של תורה (אדר"נ).

את חיל יום פקדה, בצום גדליה ת"ש נשתנה המצב. אין מוצא עוד להמשיך זכות קיומנו על אתה הלב פועם: האמנם, חלילה, תיפרד החבילה? לא ולא. נצח ישראל לא ישקר ח"ו!!! עברו ימי הדין וחג האסיף. בשמחת התורה כאלו אין זכר מהסכנה המרחפת. שמחה וריקודים עד כדי כלות הנפש: "אב הרחמן, שמע קולנו, זכנו לגאולה". בכ"ו בתשרי נראה פתח תקוה, אז החלה הישיבה להעתיק וילנאה. כעבור ירחים אחדים הועמד ההיכל על תילו בעיר קידאן (מדינת ליטא), הכל כמקדם באין שנוי ותמורה, כאלו החליפה כח נעורים ישיבתנו הקדושה. אבל לא ארכה שם המנוחה. בתחלת אב נגזר פיזור הישיבה. שוטטנו בארבע פינות, עיירות קטנות סביבות קידאן, הנה: שאט, קרקינובה, קרק, רמיגולה. שמה בלינו בשלשלת גלגולים עד לירח טבת תש"א. אז החל הארון להעתק מעל לגבולות אירופה. שלחי חרף תש"א באה הישיבה לקובה, ובתחילת אלול ירתה אבן פנה בשנגהאי.

קצרה היריעה מהכיל פרטי הגלגולים והקורות עד שבאנו לכלל ישוב, וישיבתנו הקדושה קנתה שביטה בבית הכנסת "בית אהרן" שעל יד רחוב מוסאום — לזה נדרש ספר מיחד "דברי הימים לישיבת מיר בשנגהאי". אין לנו אלא לאשר כי היכל התורה המיראי, כדמותו וכצלמו מלפנים, בנוי כאן לתלפיות.

פרק ג' - קובצים תורנים וחידו"ת מתלמידי הישיבה

והנה בתוך שנחאי ההומיה, נתונים במצבים שונים, עוסקים הם בתורה כמאז, תודה לא-ל, וקול התורה הולך וחזק.

מי מילל כזאת, שגם במקומות הנדחים תוכל להתקיים ישיבה בכל מלואה ותפארתה, אשר בה חכמי התורה ימשיכו את תפילת חייהם הארוכה — היא תפילת "ולמאור תורתך עינינו גל"... תכתב זאת לדור אחרון, ועמנו המלמד בנסים יראה ויהלל י-הו"י.

"הקובץ הנוכחי נועד לחידושי תורה בעניני הלכה. מגמתו לחדש ולהמשיך את אשר החלו טובי הירחונים והקבצים לחידושי תורה במקום מוצאנו, פולין, כמו 'אהל משה' (ברנוביץ) 'כנסת ישראל' (וילנה) ועוד.

ואם אז, בשנות השפ, מצאו גדולי תורה להכרח, יסוד ירחונים וקבצים לחידושי תורה — מה מאד גדול ערכם וחשיבותם בימינו אלה, שעת הפיזור ושעת החירום, שאין דוגמתה לעמנו מימות עולם.

מדי הופעת 'מאור התורה', ישתקף בו המראה הגדול הזה — הצלת תופסי התורה מתוך הסער המתחולל על פני תבל, שיויר ישיבות פולין, וישיבת מיר הגדולה על כל תלמידיה כ"י, המה גדולי התורה והיראה.

התנופה המופלאה של הדפסת ספרי הקודש לא חדלה במשך כל ימי שנחאי, בדינמיות בלתי נלאית. בסיכומו של דבר הודפסו בשנחאי רבבות עותקים של ספרי קדש — כל ספר שמקומו יכירנו בארון הספרים התורני.

גם קבצים רבים של חידושי תורה שחיברו על ידי תלמידי הישיבות, נדפסו בהוצאות הספרים השונות. הראשון שבהם — 'מאור התורה' שמו — הדפס על ידי ישיבת מיר באלול תש"ד. הוא כלל חידושים של שלושים ואחד מתלמידי הישיבה, ובדברי ההקדמה מובאת התנצלות המוציאים לאור: "מחמת סיבות טכניות לא יכלנו להכניס בחוברת זו את כל חידושי התורה אשר נתאספו אצלנו, ויובאו, אם ירצה השם, בחוברות הבאות". גם להוצאתם של הקבצים התורניים, זימנו משמים דרך מיוחדת (שהרי בתי הליטורגיה של שנחאי לא יכלו אלא לצלם מספרים קיימים) — באותם ימים עצמם הוקם בעיר בית דפוס יהודי. היה זה דפוס קטן ובלתי משוכלל, שפעל בשיטה ידנית — אך הספיק להוצאת הקבצים התורניים.

"מאור התורה", חלק א', היה החלוץ — ומאז הדפסו ב"דפוס אלנברג" כתבי עת תורניים רבים שהוצאו לאור על ידי ישיבת מיר ועל ידי הישיבות האחרות בשנחאי, וכן ספריהם של מחברים שהדפסו מחדש — והספרות התורנית בעיר עלתה כפורחת (אפלו משטוקהולם שבשבידה הרחוקה שלח הגאון רבי שלמה וולבה, תלמיד ישיבת מיר, את חידושי תורתו להדפסה בשנחאי!).

במבוא לקבץ "מאור התורה" כתבו העורכים כמה משפטים שהיום — ממרחק של דור — הם שופכים אור על תמונה היסטורית שלמה:

מכתב משנחאי

בעיתון "קול ישראל" (טבת שנת תש"ו): תחת הכותרת "מכתב משנחאי" מביאים את הידיעה הבא (מצורף תצלום מתוך הארכיון היהודי): בקיץ תש"ד, עת קדרו

מכתב משנחאי

כבוד סוכנות, קול ישראל, ירושלים.

מכתב משנחאי

כבוד סוכנות, קול ישראל, ירושלים.

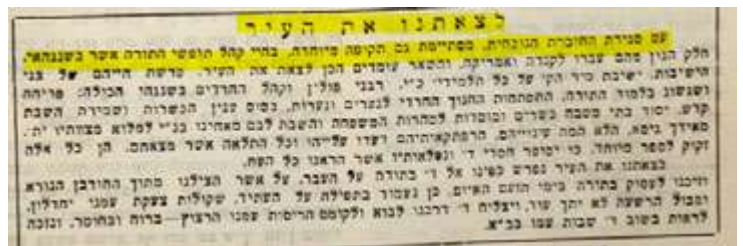
מבית לבית מפני שהוחרם בנין הישיבה, ובתוך כך פצצות וכו' וההוצאה נפסקה כמובן, אולם מכיון שנצולו ביה. התקוה שהקובץ החשוב הזה ימשיך דרכו גם הלאה ויכיל בתוכו ממיטב החידושים אשר נתחדשו במרכז תורה זה, בהשתתפות גם גדולי זמננו מהתפוצות והארץ.

*

אכן, "נס הדפוס" הפך את שנחאי למקום תורה תוסס. קבצים נוספים באו בעקבותיו של "מאור התורה" הראשון. לאחר פטירתו של תלמיד ישיבת מיה, רבי אברהם יצחק ישראל ארנס ז"ל, הוציאה הישיבה לעילוי נשמתו קונטרס תורני גדול ורב איכות, ובו לקט מחדושי תורתו של המנוח ושל עשרות מתלמידי הישיבה האחרים. היתה זו יצירת פאר תורנית אמיתית.

קובץ נוסף בשם תלפיות יצא לאור בשנת תש"ו הובא הפולמוס הידוע לגבי שבת במזרח הרחוק, ובו נדפסה תשובת מרן החזו"א שליט"א מצורף תצלום:

כשרים ומוסדות לטהרת המשפחה, והשבת לב אחינו בני ישראל לקיום מצוותיו יתברך.

ולאחר סיכום העבר, מופנות הפנים אל העתיד: "בצאתנו את העיר, נפרוש כפינו אל ה' בתודה על העבר, על אשר הצילנו מתוך החורבן הנורא, וזיכנו לעסוק בתורה בימי הזעם האיום. כן נעמוד בתפילה על העתיד, שקולות צעקת עמנו יחדלון, ומבול הרשעה לא יותך עוד. ויצליח ה' דרכנו לבוא ולקומם הריסות עמנו הרצוף בחומר וברוח, ונזכה לראות בשוה ה' שבות עמו במהרה בימינו. אמן!"

הדפסת ה'מאמרים' של מרן המשגיח זצ"ל

מקום כבוד מיוחד תפסו שיחות המוסר של מרן המשגיח הגאון הצדיק **רבי ירוחם ליבוביץ** זצ"ל - שגדולי תלמידיו, מן האריות שבחבורת מיה, הוציאו לאור בסדרה ארכה של חוברות. מסורת זו החלה עוד בפולין, מאז פטירתו של הגאון הצדיק רבי ירוחם ב"ח בסיון תרצ"ו.

עמוד התווך בזה היה תלמידו המפלא, הגאון **רבי אריה ליב מאלין**. הוא עבד את השיחות בכשרון רב, כיד ה' הטובה עליו, והוציאן לאור בחוברות בשם "מאמרים". אף בימי הדחק והאימה בקידאן, בצל הכיבוש הקומוניסטי, עלה בידו להוציא לאור את החוברת הרביעית בסדרה (לאחר שאת שלש הראשונות הוציא לאור עוד במיר בשנת תרצ"ט).

מאז והלאה המשיך רבי אריה ליב במפעלו הגדול בשנחאי, כשהוציא לאור חוברת נוספת מדי שנה לקראת יום פטירתו של הגר"י ליבוביץ ב"ח בסיון. הוא נהג לבחור את השיחות בהתאם לעניני השעה ולנושאים שעמדו על הפרק - ותלמידי הישיבה הופתעו לגלות עד כמה אקטואליים הם הדברים (שנאמרו במיר כחמש עשרה עד עשרים שנה קדם לכן!) וכמה הם תואמים את המצב הנוכחי ומרעפים טל של חיזוק באמונה, בתורה וביראה.

"הגאון רבי אריה לייב, שהיה מעמודי התורה והמוסר, עיבד את השיחות בצורה חיה כל כך, עד שהיתה לנו תחושה כאלו בעל השמועה עצמו עומד לפנינו, והדברים נבלעו בשקיקה תוך כדי קריאתם", סיפרו תלמידי מיר על אותן חוברות (בית המדרש - שבילי מועד).

על סף צאתה של שנחאי, בחודש אב תש"ו, הוציאה הישיבה לאור קובץ נוסף של חידושי תורה "מאור תורה" חלק ב'.

בהקדמה, מתוך תחושת הפרידה הקרובה מן המקום, ערכו המחברים מעין "מאזן מסכם" של חמש שנות שנחאי:

"עם סגירת החוברת הנוכחית מסתימת גם תקופה מיוחדת בחיי קהל תופסי התורה אשר בשנחאי. חלק הגון מהם עברו לקנדה ולאמריקה, והשאר עומדים הכן לצאת את העיר. פרשת חייהם של בני הישיבות - ישיבת מיר הקדושה על כל תלמידיה כן ירבו, רבני פולין וקהל החרדים בשנחאי - הכילה פריחה ושגשוג בלימוד התורה,

התפתחות החינוך החרדי לנערים ונערות, ביסוס ענין הכשרות ושמירת שבת קודש, יסוד בתי מטבח

מאוד שמי הגיטו, שמועות מבהילות על דבר גורלם של יהודי אירופה הגיעו, עברה השמועה שגם פה מתכוננים להעתיק את היהודים אל מקום חדש בסין... ופירושו של דבר הרי ידוע, אז נצנץ הרעיון להוציא קובץ לחידו"ת למען ישראל זכרונם על מציאותו של מרכז התורה בשנגהי.

נתארגן ועד להוצאה, ועל אף המניעה בקבלת הרשויות לצאת מהגיטו אל מקום שם נמצא הדפוס היחיד ועוד קושיים אחרים עד למכביה הוצא הדבר לפועל ויצאה לאור החוברת הראשונה "מאור תורה" המכילה 42 עמודים ול"ב סימנים חזר"ת. בפתח השער כתב ועד ההוצאה בין השאר את הדברים: מי פילל בזאת, שגם במקומות הנדחים תוכל להתקיים ישיבה בכל תפארתה. אשר בה חכמי התורה ימשיכו את תפלת חייהם הארוכה. היא תפלת ולמאור תורתך עינינו גלו! תכתב זאת לדור אחרון וכו'.

ואמנם גברו הרדיפות ותופשי התורה הוכרחו לנדוד

פרק ד' - פרסום ראשון - הגדה של פסח

בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לא אמר לו בעבור שיצאתי ממצרים אני עושה המצוה רק להיפוך בעבור מצות אלו נתחדש לנו יצ"מ, וזהו בכלל בכל טעמי המצות דלא בשביל הטעם נעשה המצוה רק להיפוך דבעבור המצוה בא הטעם, וכמו דראינו דבזכות פסח ומצה ומרור שיש בלילה זו זכו להגאל ושלל הספיק בצקם להחמץ... ובזה נסתרו כל חקירותיו של הרשע דאין לו מקום לערער ולומר בהיבטל הטעם בטל המצוה חלילה, ונמצא דהמצוה בעצמה בעצם יסודה היא חוקה לא נודע לנו עיקר טעמה והיא קיימת לעולמים בלא הפסק עכ"ל.

עיקר יסודה של המצוה אינו בשביל זה מה שהיה במצרים, דהרי התורה קדמה לעולם וגם קודם העולם היתה התורה והיה כתיב בה מצות מצה, וגם אברהם אבינו וכל האבות קיימו התורה כולה עד שלא ניתנה... ועל כרחק מצוות אלו לא נצמחו מגאולת מצרים רק הוא להיפוך דמצוות מצות פסח ומצה ומרור שיש בלילה הזאת, נצמחה גאולתן ממצרים בלילה זו, וזהו דמשיב להרשע על חקירותיו והגדת לבןך ביום ההוא לאמר

לרגל ימי חג הפסח מצאנו תגלית מענינת ונדירה, המפורסמת כאן **בפרסום ראשון** באדיבות 'מורשת מכירות פומביות' - 'הגדה של פסח' עם מאתיים שלשים ושמונה - פירושים והוספות שנדפסה בשנתיים בשנת תש"ו.

על ההגדה מופיעה חותמת הבעלות: "Meyer Malin" הגאון **רבי מאיר מאלין**, בנו של הגאון רבי איסר יהודה מאלין הי"ד אב"ד בריסק. יחד עם אחיו רבי נחמיה ברחו עם ישיבת מיר הגולה לשנחא.

באחד העמודים יש הגהה בכתב יד, כפי הנראה של רבי מאיר. ומצורף כאן בפרסום ראשון:

ומציין שם לדברי **הבית הלוי מבריסק** (פר' בא) המחדש דברים נפלאים בתשובה לבן הרשע, וכה כתב:

פרק ה' - מי כתב בעילום שם "הערה נוראה לזמנינו" - אחרית הימים" בהקדמה לספר תומר דבורה

"מבהיל ונורא לחיות בבריאה כזאת, לחיות בדין, באש הנוראה ולא להיכוות, רתת וזיע יאחז מדין ברחמין, על אחת כמה וכמה מאימת הדין בדין, איום ונורא מאד, כשנעלה על ליבנו עמדתו ומצבנו, מוות ירענו, כולנו מתים, חושינו, הרגשינו אבדנו, אֶעֱדִין מידת הדין מתוחה נגדינו, טובעִים־אנו בחטא, עזובים ערירים, ואם מאז היה 'השוכן אתם בתוך סומאותם', ומוליך כאם רחמניה, היום כשנדבק בחטא, הנך יחידי עזוב ביד החטא עצמו, גוש עפר מוטל באשפה, ביד צר ואיב מסטין ומתנקם".

כשנבחון במצבנו האיום ונבינהו, הרי נראה מפורש בתורה אחרית העונש שהגיע אלינו, הן התוכחה ועונשיה רק בדרגת "יפסל נתיב לאפיו", בגדר נתינה ותשלומין - "יתן ד", אכן בסוף על העונשים, כתבה תורה, מצב עונש הכי נורא, הוא הוא, מצב החטא עצמו, להישאר עצמו, להישאר תחת ציפורני החטא עזוב ערירי להישאר עץ ואבן, "ועבדת שם אלהים אחרים וגו' עץ ואבן", מלפנים היו העבודה זרה גם כן רוחניות, ועתה, עץ ואבן גשם, וזהו מצבינו, "ובגוים ההם לא תרגיע" בלי מנוחת הנפש, זהו אבי אבות החטא - "לב רגז" כולו רגזה, זהו אבי אבות החטאים כללים בחטא, ופרטים עד אין שיעור.

"ומה נפלא עצת חז"ל הקדושים! 'מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח, יעסוק בתורה וגמילות חסדים', כי אין שום עצה אחרת למצבינו, איך להתקיים בעולם של אחרית הימים, רק כשיעסוק בתורה ובגמילות חסדים, ועל פי היסוד של מידה כנגד מידה, ידונו אותו בחסד ורחמים, ובלעדי זאת נשאר תחת דין, שברית אחרית הימים מתנהגת במידת דין כמו שעלתה במחשבה תחילה.

נעירה נא לברוח לעצת חז"ל הקדושים - לעסוק בתורה ובחסד, חסד הרי זהו מידות, נעיר עצמינו להתלמד במידות טובות, לרפות מדת הדין מעלינו, להתקיים ולזכות".

שמענו בשם **הסבא מקעלם** זצ"ל שספר **"תומר דבורה"** הוא ה"שולחן ערוך" על מידות.

"בין המצרים" תש"ה - שאנני

מקורות ותצלומים: הזריחה בפאתי קדם; נס ההצלה; ממזרח שמש, במשנת קול אריה (באקשט); מוסף שב"ק; גבורי החייל; הארכיון היהודי, ועוד.

בזכויותיהם חיינו, ועתה רוב בניין ומניין ישראל אבד ר"ל, הכל כבר נאבד ר"ל, יתומים היינו, ואין אב! באיזה זכות נחיה, מה נשאר לנו מחורבן הבית ומה נשאר לנו מחורבנינו עתה, גם את עצמינו איבדנו, המוות שורר בנו, הרגשינו אבדנו, הלב מת, אינו מרגיש, רק בעיניים נעוצות אל פני החורבן אנו עומדים.

ויפלא למה לא נזכר מפורש בהתוכחות החורבן האיום הזה.

מציינו בחז"ל הקדושים: "מתחילה רצה הקב"ה

לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאין העולם יכול להתקיים, הקדים מידת רחמים ושיתפה למידת הדין, וכמובן שגם מידת הדין של המחשבה תחילה אינו מידת דין של עולם הגמול, רק מידת דין של עולם הזה - עולם המעשה, ואעפ"כ ראה שאין העולם יכול להתקיים, ולו עזבו למידת דין כזאת אינו יכול להתקיים, דמצד הדין אין קץ לרעת המרה את פיו, לנפש החוטאת אין שום עצה ותחבולה, ובאמת כתבו המקובלים, שכל עונשי הגיהנם אינם על דרך תשלומין עבור עוונות, רק החטאים בעצמן הן הן הגיהנם, כל השבעה מדורי גיהנם נמצאים בהחטא עצמו. חטא עצמו הנהו שאול ואבדון. "מפי עליון לא תצא הרעות" במחשבה, תחילה לפני, היינו, שתחילה רצה לברוא את העולם בדין, וכבר יש לנו תשובה מספקת על כל הנעשה והנשמע.

מידת דין שורר בעולם - מידת הנהגת בריאה של אחרית הימים.

בימי בין המצרים שנת תש"ה נדפסה בשנחא הספר תומר דבורה למקובל הק' רבי משה קורדובירו. לספר צורף מאמר בשם **"הערה נוראה לזמנינו - אחרית הימים"** כמעין הקדמה למהדורה החדשה. המאמר נכתב בעילום שם. וכפי המסופר עשה מאמר זה רושם גדול על בני הישיבה להתחזק בלימוד התורה ובמידות טובות.

ואף שנדפסה הקדמה זו בספר **ממזרח שמש** ונרשם שהוא מפי המשגיח הגה"צ **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצוק"ל, אבל האמת הוא, כיזוע לבני ביתו וכמפורסם לתלמידיו, שהגאון רבי אריה ליב באקשט זצ"ל הדפיס הספר הזה עם "הערה נוראה לזמנינו - אחרית הימים" כמו שהוא כותב - בעילום שמו בדף השער של הספר. והדפיסו בשנחא בתוך שבח והודאה להקב"ה בעמדו באותו זמן מתוך חולי קשה ומסוכן (משנת קול אריה עמ' יט).

מצורף בזה תצלומים של הספר כפי שנכתב בשנחא: ולתועלת הקוראים העתקנו את המאמר בשלימותו וכלשונו, כאמור אז בשעתו גרם המאמר להתעוררות רבתי בקרב בני הישיבה.

"הערה נוראה לזמנינו - אחרית הימים"

וכה כתב: **הרמב"ן** בפירוש התורה (ויקרא כו, טז) הוכיח שב' התוכחות עם כל העונשים הנוראים הנאמרים בהם, כבר נתקיימו כולם בחורבן בית ראשון ושני, עיי"ש.

ובעוונותינו הרבים עומדים אנו במצבינו הנוכחי ותמהים: הלא כל עונשי התוכחות כמשל להנעשה והנשמע כהיום, הגזירות והעינויים האיומים והנוראים נשתנו ממערכי הטבע, יצאו מטבע לגמרי, לא נשמע כזאת מיום ברא ד' אלקים שמים וארץ. זכרו ימות עולם הן היתה כזאת? חפשו בשנות דור ודור, העלה על דעת אויב ונבל חידושי רשע בשפיכות דמים נוראים כאלו בלי הבדל כעם ככה, כעבד כאדוניו, עד בלתי השאיר שריד, ר"ל. הבטבע האנושית נמצא כזאת? תסמנה שערות אנוש בשמעו, מי חרש ולא ישמע היללה הנוראה המתפרצת מהלב הגונח - לב ישראל - אוי מה היה לנו! - במה נשארנו!

"וזרח השמש ובא השמש" (קהלת א, ה) - מעולם עד שלא ככתה זרחה, קודם שקיעת צדיק זרח שמש צדיק, ועתה מאין ואיפה יזרחו ויפיעו לנו הצדיקים שאבדנו? העולם תהו כזה יעמיד לנו תמורותיהם? תמיד היו לנו מנהיגים "אשר יוציאם ואשר יביאם"